

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKAI,
1863 M. SUKILIMO TREMTINIAI,
TUNKOS DVASININKŲ TREMTINIŲ
BENDRUOMENĖJE*

Baikalo ežero apylinkėse, kairiajame Irkuto upės krante Sajano kalnų slėnyje keletą kilometrų besidriekiantis Tunkos kaimas, maždaug per 200 km. nutolęs nuo Irkutsko ir per 100 km. nuo Didžiosios Kinų sienos, XIX a. 7–8 dešimtmečiais tapo Romos katalikų dvasininkų, kaltintų dalyvavimu 1863 m. sukilime, baudžiamąja gyvenvieta. Pagal administracinį to meto padalijimą ištremtųjų dvasininkų apgyvendinimo vieta pasirinktas kaimas priklausė Irkutsko gubernijai. Tai geografiniu požiūriu izoliuota vietovė, tarsi pačios gamtos natūraliai suformuota tvirtovė, į kurią ir buvo pradėti perkeldinėti iš sukilimo apimtų buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemių į Rytų Sibirą, daugiausia į Irkutsko ir Jenisiejaus gubernijas, ištremtieji dvasininkai. Dvasininkų tremtinių baudžiamosios gyvenvietės statusą Tunka turėjo beveik 10 m., iki XIX a. 8-ojo dešimtmečio vidurio. Per tą laiką buvo metų, kai Tunkoje vienu metu gyvendavo arti 150 dvasininkų iš buvusios Abiejų Tautų Respublikos vyskupijų. Tarp jų ir tremtiniai iš Vilniaus, Žemaičių ir Seinų vyskupijų.

Žinia apie šią dvasininkų tremtinių bendruomenę pirmąkart buvo plačiau paskleista vienam iš jos narių, kapucinų vienuoliui Wacławui Nowakowskiui (pasaulietinis vardas – Edwardas Zygmuntas, literatūrinis pseudonimas Edward z Suligostowa), 1875 m. išleidus atsiminimus apie gyvenimą Tunkoje ir paskelbus imperijos valdžios čia apgyvendintų

* Straipsnis parengtas dalyvaujant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamame projekte „1863 metų sukilimas ir katalikų Bažnyčia Lietuvoje“, sutarties nr. LIT-4-7.

dvasininkų sąrašą¹. W. Nowakowskio atsiminimai ne tik atkreipė to meto visuomenės dėmesį, bet ir paskatino domėtis ištremtųjų dvasininkų likimais: Vladislovas Pliateris 1875 m. Šveicarijoje įsteigė tarptautinę draugiją, kurios tikslas buvo rinkti aukas kunigams tremtiniams, pradėti sudarinėti ištremtųjų dvasininkų sąrašai, skelbiami atsiminimai². Tad su W. Nowakowskio atsiminimais sietina ir temos istoriografijos pradžia. Pirmieji Tunkos bendruomenės tyrinėtojai XX a. pradžioje ištaisai rėmėsi W. Nowakowskio³. Fryderyko Józefato Źyskaro ir Józefo Pietrzako darbai prisidėjo prie išimtinai herojiško dvasininkų tremtinių portreto kūrimo bei Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės idealizavimo. Reikšmingu tekstu temos istoriografijoje, atrodo, galėjo tapti XX a. 4-ajame dešimtmetyje Varšuvos universitete apgintas magistro darbas. Likęs rankraščiu nūnai istorikų yra vertinamas dėl panaudotos šaltinių bazės, visų pirma dėl Rapersvilio bibliotekoje buvusių dokumentų⁴. Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės tyrimų renesansas pagrįstai gali būti siejamas su šiuolaikinio lenkų istoriko Eugeniuszo Niebelskio darbais. Prieš dešimtmetį tyrėjas publikavo jau 2-ojo leidimo sulaukusią monografiją apie Liublino ir Palenkės vyskupijų dvasininkiją 1863 m. sukilime⁵, Tunkos problematikai joje skirdamas atskirą skyrių,

¹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie o duchowieństwie polskiem znajdującem się na wygnaniu w Syberyi, w Tunce*, Poznań: Nakładem autora. W Komisje Tytusa Daszkiewicza, 1875.

² Eugeniusz Niebelski, *Losy duchownych zesłanych do syberyjskiej Tunki w okolicach Bajkału (1866–1901)*, prieiga internetu www.pan-ol.lublin.pl.

³ X. Ahasfer [Fryderyk Józefat Źyskar], *Tunka. Opowiadanie o wsi Tunka, gdzie było na wygnaniu przeszło 150-ciu księży, oparte na wspomnieniach naocznych świadków i odnośnych dokumentach*, Poznań: Antoni Fiedler, 1914; Józef Pietrzak, *Księża powstańcy 1863*, Kraków: nakł. aut., 1913 (ir Źyskaro, ir Pietrzako darbai buvo išleisti pakartotinai). Kunigas Źyskaras, 1906 m. tarnavęs Irkutsko parapijoje, naudojosi Tunkos archyvo dokumentais, žr.: Eugeniusz Niebelski, „Rozproszone zbiory ks. Fryderyka Jozafata Źyskara o duchownych zesłanych do Tunki na Syberii za udział w powstaniu 1863 roku“, *Nasza Przeszłość*, t. 100 (2003), p. 403–418.

⁴ Barbara Jędrzychowska, „Nowe źródła nad losami duchownych zesłanych do Tunki. Praca magisterska (z roku 1937) siostry Marii Stelli Trzecieckiej, urszulanki“, in: *Zesłancy postytczniowi w Imperium Rosyjskim. Studia dedykowane Profesor Wiktorii Śliwowskiej*, red. E. Niebelski, Lublin-Warszawa: Wydawnictwo KUL-Institut Historii PAN, p. 271–281.

⁵ Eugeniusz Niebelski, *Duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863*

o 2011 m. pabaigoje dienos šviesą išvydo atskira knyga apie šią dvasininkų tremtinių bendruomenę ir jos narių likimus. Pastaroji studija išsiskiria itin gausia ir įvairiapuse panaudotų šaltinių baze. Autorius pasitelkė Sibiro archyvuose saugomus tremties istorijai itin vertingus dokumentus, ne vieną jų pirmąkart įtraukdamas į mokslo apyvartą, panaudojo Krokuvos, Liublino, Varšuvos, Sankt Peterburgo archyvuose ir bibliotekose saugomus įvairios proveniencijos rankraščius ir publikacijas⁶. Solidi šaltinių bazė, kritiškas ligšiolinės istoriografijos vertinimas leido tyrėjui argumentuotai rekonstruoti Tunkos dvasininkų bendruomenės istoriją. Jau iš minėtų XIX a. 8-ojo dešimtmečio viduryje publikuotų W. Nowakowskio atsiminimų, kuriuose yra ir vardinis Tunkoje apgyvendintų dvasininkų sąrašas pagal vyskupijas, akivaizdu, kad čia tremtiniai buvo ne tik iš Lenkijos Karalystės. Tačiau Niebelskis tradiciškai visus be išimties šios bendruomenės narius priskiria lenkų tautai. Diskutuotina, kiek akademinio požiūriu korektiška asmens tautinę priklausomybę nusakančias apibrėžtis, vartotas laikotarpiu iki moderniųjų tautų susiformavimo, kai tauta laikytas tikrai politinis elitas, automatiškai perkelti į XXI a. pradžioje rašomus tekstus, tačiau tenka pripažinti, kad tokia tendencija lenkų istoriografijoje iki šiol yra pakankamai gaji, tad šiuo požiūriu Niebelskio nuostata nėra išskirtinė. Kadangi 1863 m. sukilimo tremtinių problemos tyrimuose vyrauja lenkų tyrėjų darbai, šis buvusios Lenkijos ir Lietuvos valstybės istoriniam ir kultūriniam paveldui priskirtinas Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės fenomenas tampa išimtinai Lenkijos istorijos dalimi.

Teigti, kad lietuvių istoriografija apie tremtyje Tunkoje gyvenusius dvasininkus iš Lietuvos visiškai nutyli, būtų netikslu. Tačiau viename iš Bostone leistosios *Lietuvių enciklopedijos* tomų į Vakarus 1944 m. pasitraukusio Lietuvos istoriko Prano Čepėno plunksnai priklausantis straipsnelis „Tunka“, kuriame pateikta glausta apibendrinta informacija

roku i na zesłaniu w Rosji, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 2002; 2-as, autoriaus koreguotas leidimas išleistas 2008: Eugeniusz Niebelski, *Nieprzejezdani wrogowie Rosji. Duchowieństwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1863 roku i na zesłaniu*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2008.

⁶ Eugeniusz Niebelski, *Tunka. Syberyjskie losy księży zesłańców 1863 roku*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2011, p. 15–17.

apie Tunkos tremtyje buvusius Romos katalikų dvasininkus iš Vilniaus, Žemaičių ir Seinų vyskupijų ir išspausdintas jų sąrašas⁷, yra bene išsamiausias šiam klausimui skirtas tekstas lietuvių kalba. Akivaizdžią temos tyrimų stoką lietuvių istoriografijoje iš dalies kompensuoja Vaclovo Biržiškos XX a. 3-iojo dešimtmečio pabaigoje parengta tremtyje Tunkoje gyvenusio kunigo, literato, tremties poetu vadinamo lietuvių kalba rašytų Anupro Jasevičiaus atsiminimų fragmentų publikacija⁸, kur pateikiama žinių ir apie Tunkos dvasininkų bendruomenę. Išspausdinti fragmentai leidžia teigti, kad 1863 m. kunigų tremtinių memuarų kontekste Jasevičiaus atsiminimai išsiskiria dėmesiu detalei. Buvęs Ariogalos klebonas pastabiai fiksuoja įvykius ir aplinkybes, pasakoja apie tremtyje sutiktus savo likimo bičiulius, aprašo tremtinių kasdienį gyvenimą.

Paradoksas, bet Jasevičiaus atsiminimams būdingas itin tankus faktografinis klodas prisidėjo prie to, kad šiandien tyrėjai disponuoja tik jų fragmentais. Juozas Tumas-Vaižgantas, pirmasis iš užmaršties iškėlęs Jasevičių, 1899–1901 m. savo redaguotame *Tėvynės Sarge* išspausdindamas jo biografiją ir paskelbdamas iš tremties Spaske rašytus laiškus ir eiles⁹, kaip vėliau paaiškėjo, netiesiogiai galėjo prisidėti ir prie atsiminimų rankraščio pradanginimo. Tumas-Vaižgantas rašo turėjęs savo rankose apie 500 puslapių apimties Jasevičiaus atsiminimų, pasirašytų Anupro Žemaičio slapyvardžiu, rankraštį, bet *Tėvynės Sargui* jis buvo per didelis, tik perrašyti jam būtų reikėję metų laiko. Svarbiausia gi, kad „buvo nuobodus, be galo smulkmeniškai dėstęs visą ištrėmimo istoriją“¹⁰. Konstatavęs, kad tas nuobodus rankraštis vis tik „įdomus kaip istorijos veikalas“, Tumas-Vaižgantas rašo jį pasiuntęs į Tilžę, ir čia pat

⁷ P. Č. [Pranas Čepėnas], „Tunka“, *Lietuvių enciklopedija*, t. 32, S. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1965, p. 45–46.

⁸ Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Išzginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2–3, 1938–1940 m.

⁹ *Tėvynės sargas*, 1899, nr. 11–12; 1900, nr. 2(3)–6; 1901, nr. 1; pakartota: *Vaižganto raštai*, t. 11, Kaunas, 1929, p. 117–156; Vaižgantas, *Raštai*, t. 15: *Literatūros istorija, 1899–1929*, parengė E. Bielskytė, E. Daugnora, vyr. red. V. Vanagas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 102–137.

¹⁰ Juozas Tumas-Vaižgantas, „Anupras Jasevičius 1809–1884“, in: *Vaižgantas, Raštai*, p. 103.

priduria daugiau apie jį nieko nebegirdėjęs¹¹. Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje Kaziui Sendzikui 1937 m. suradus Jasevičiaus atsiminimų fragmentus, juos paskelbęs Biržiška spėja, kad Tumas-Vaižgantas yra turėjęs paties autoriaus darytą atsiminimų nuorašą¹². Tad neatmestina, kad Jasevičiaus atsiminimų rankraštis dar gali būti tyrėjų surastas. Jasevičiaus atsiminimai rašyti lietuvių kalba, todėl 1863 m. tremtinių istoriją pastaraisiais metais intensyviai tyrinėjantys lenkų mokslininkai į savo naudojamų šaltinių bazę spausdintų jų fragmentų nėra įtraukę.

Straipsnio tikslas – remiantis istoriografija, amžininkų atsiminimais, archyviniais šaltiniais patikslinti istoriografijoje funkcionuojančius duomenis apie Tunkoje apgyvendintus dalyvavimu 1863 m. sukilime kaltintus Žemaičių vyskupijos dvasininkus, pateikti prozopografinį šios grupės katalogą. Atsižvelgiant į tai, kad Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenės fenomenas lietuviškoje istoriografijoje mažai žinomas, siekta glaustai pristatyti jos genezę ir pagrindinius raidos momentus. Tunkoje apgyvendintų Žemaičių vyskupijos dvasininkų grupė aptariama pagal amžių, vyskupijoje turėtas tarnystės pareigas, buvimo šioje bendruomenėje trukmę. Siekta nustatyti, koks buvo Žemaičių vyskupijos dvasininkų santykis su visa bendruomene, atskleisti, kiek jie dalyvavo bendruomenės gyvenime.

TUNKOS DVASININKŲ TREMTINIŲ BENDRUOMENĖS GENEZĖ IR RAIDOS BRUOŽAI

Romos katalikų dvasininkai, 1863 m. sukilimo tremtiniai, bausmę atliekantys aplinkinėse vietovėse, daugiausia Irkutsko ir Jenisiejaus gubernijose, į Tunką pradėti perkėlinėti tuomečio Rytų Sibiro generalgubernatoriaus Michailo Korsakovo 1865 m. lapkričio 15 d. įsakymu¹³. Ar

¹¹ *Ibid.*

¹² [Redaktoriaus pratarė], Kun. Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Išžginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 2 (16), Kaunas, 1938, p. 78–79; Spausdintųjų Jasevičiaus atsiminimų rankraštis šiuo metu yra saugomas Lietuvos nacionalinio muziejaus fonduose.

¹³ Generalgubernatoriaus įsaką, surastą Irkutsko srities valstybės archyve Irkutске, cituoja Niebelskis, žr.: *idem, Tunka*, p. 35.

pastarasis įsakymas buvo iš centrinių imperijos valdžios institucijų gauto nurodymo vykdymas, ar savarankiškai priimtas sprendimas, klausimas atviras. Remiantis amžininkų atsiminimais atrodo, kad generalgubernatorius, išleisdamas tokį įsakymą, buvo tik vykdytojas. Pasak Tunkos dvasininkų bendruomenės nario Jasevičiaus, pirmaisiais tremties metais dvasininkai net tremtinių sąrašuose ne visada buvo atskiriami nuo pasauliečių, bet:

Pu kielu mietu atsibudu ministerstwa, iog kunigus nieiszpuoła wienibej łajkit i prisaki Gubernatoriams, idant iuos atskirt ir aprinktoj kur wietoj wienus łajkit. Irkutska Gubernatorius aprinka dwi wietas: Akatuia dieł katorzniku, o Tunka dieł wałnu nu katorgos i prisaki, idant isz użwedimu, kurie katorgos nie atbajgi, butu nusiuinsti ing Akatuia, o kurie atbajgi, arba nie buwu iosie, idant isz wisur surinktu ir nusiuinstu ing Tunka.¹⁴

Turint omenyje, kad Sibiro generalgubernatoriai¹⁵ tvarkėsi sau patikėtose valdyti teritorijose gan savarankiškai, neatmestina, kad tai galėjo būti privati Korsakovo iniciatyva. Prie tokio įsakymo atsiradimo, ko gero, netiesiogiai galėjo prisidėti ir jo pirmtakas bei giminaitis, Rytų Sibiro generalgubernatorius 1848–1861 m., Nikolajus Muravjovas-Amūrskis. Išvalgiai numatydamas galimą sukilimą buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemėse, jau 1861 m. savo būsimajam įpėdiniui generalgubernatoriaus poste Muravjovas patarė saugoti Rytų Sibirą nuo naujos kitataučių bangos, perspėdamas, kad šie tremtiniai, ypač lenkų aristokratijos atstovai ir kunigai, pasinaudodami vietos gyventojų sibiriečių atjauta nepraleis progos lėtai, bet nuosekliai skiepyti neapykantą Rusijai ir taip prisidės prie vietos gyventojų separatistinių nuotaikų ugdymo¹⁶. Imperijos valdžia, atrodo, taip pat visai rimtai svarstė, kad

¹⁴ Anupras Jasevičius, „Išgiginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 2 (7), Kaunas, 1938, p. 271–272.

¹⁵ Specifinė Sibiro situacija, atstumai nuo centrinių valdžios institucijų lėmė didesnius Sibiro generalgubernatorių įgaliojimus, kad galėtų vietoje operatyviau tvarkytis ir priiminėti reikalingus sprendimus. 1822 m. (po Michailo Speranskio revizijos) Sibiro valdymas pertvarkytas įsteigiant dvi generalgubernatorijas. Vakarų generalgubernatorijos centru tapo Tobolskas, Rytų generalgubernatorijos – Irkutskas.

¹⁶ *Сибирь в составе Российской империи*, Москва: Новое литературное обозрение, 2007, p. 295.

katalikų dvasininkus sutelkus į vieną vietą, izoliavus nuo likimo draugų pasauliečių pavyks užkirsti kelią tremtinių „religiniam fanatizmui“. Turint omenyje kunigo autoritetą to meto visuomenėje, nėra pagrindo kvestionuoti dvasininkijos įtakos tremtinių bendruomenei¹⁷, tačiau jų vaidmuo dėl galimos dalies tremtinių asimiliacijos per santuokas su kitatikiais, kurioms dvasininkai nepritarė, kaip ir įtarinėjimai politinė propaganda, atrodo, buvo imperijos valdžios gerokai pervertinti. Išsamesnių tyrimų šiuo aspektu stoka neleidžia argumentuotai atsakyti į klausimus ne tik kodėl buvo apsispręsta dvasininkus izoliuoti, bet ir kodėl Tunka buvo vienintelė imperijos valdžios iniciatyva įkurta dvasininkų tremtinių bendruomenė: nei į Vakarų Sibiro gubernijas, nei į europinę imperijos dalį dėl dalyvavimo 1863 m. sukilime ištremtieji dvasininkai nebuvo išskiriami iš kitų tremtinių būrio ar juolab apgyvendinami vienoje vietovėje. Peršasi prielaida, kad sprendimas sutelkti tremtinius kunigus į vieną vietovę buvo viena iš katalikų dvasininkų atžvilgiu taikytų bausmės formų: imperijos valdžia, įsteigdama pasauliečiams uždara bendruomenę, lokalizuotą tiek socialiniu, tiek konfesiniu požiūriu svetimoje aplinkoje, tikėjosi natūralaus jos nunykimu.

Tunkos slėnyje esantis to paties pavadinimo kaimas buvo ideali dvasininkų izoliacijos vieta ne tik dėl geografinės atskirties. Kolonizavus Baikalo apylinkes, nuo XVII a. vidurio regionas tapo Rusijos imperijos dalimi, ir Tunkoje, iki tol buriatų, klajoklių mongolų palikuonių, gyvenamoje vietovėje, buvo paliktas kazokų būrys bei apgyvendinti iš imperijos gubernijų atkelti valstiečiai. Nors veikiami kolonistų buriatai palaipsniui perėjo prie sėslaus gyvenimo, dauguma jų liko gyventi po Tunkos slėnį išsibarsčiusiose jurtose ir tik vienas kitas, į ortodoksų tikėjimą perėjęs, įsikurdavo kaimo troboje. Romos katalikų dvasininkai nebuvo čia pirmieji tremtiniai. Tunka iki tol jau buvo žinoma kaip kriminalinių nusikaltėlių tremties vieta. Tad Tunkos vietos gyventojams ir imperijos valdininkams katalikų dvasininkai buvo valdžiai nusikaltę politiniai tremtiniai. Pasitaikydavo, kad ir po Korsakovo įsakymo dėl dvasininkų gyvenimo vietos tremtyje, dalis jų liko pasauliečių tremtinių bendruomenėse. Pasak Jasevičiaus, taip nebūtų atsitikę, jeigu valdinin-

¹⁷ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 42.

kai tremties pradžioje būtų stropiau žymėję, kuris iš tremtinių yra iš dvasininkų luomo, taip pat jeigu generalgubernatoriaus įsakymas būtų buvęs viešai paskelbtas:

Jei butu suriedima Gubernatoriaus abznajminies, butu atidengies wisus, nies nei buwa rejkała su tuom kawotis. Gioresniej mums buwa sawa paszaukima draugistiej but, niekaip majszitis tarp swiecku, iog to nie padari wisi buwom nieziniuj; tarp tokiu buwau i asz paskajtits. Kad iszeiu prisakims, idant wałnus parniesztu ant pasilenia pri obczestwa i asz kajpo nie kunigs draugie patiekau i paznoczits buwa(u) ing Idynska obszczestwa.¹⁸

Tačiau kai tik po kurio laiko tremtinių gyvenvietes lankęs valdininkas išsiaiškino jį esant kunigu, buvo įsakyta nedelsiant vykti į Tunką¹⁹.

Ne mažiau akylai buvo stebima, kad į Tunką drauge su kunigais nepakliūtų 1863 m. sukilimo tremtiniai pasauliečiai. Vietos valdininkai šiuo požiūriu buvo itin uolūs. Memuarinėje literatūroje aprašytas ir istoriografijoje aptartas Karolio Nowakowskio atvejis. Stipria sveikata negalėjęs pasigirti dailininkas, Varšuvos menų mokyklos auklėtinis, kapucinų vienuolio W. Nowakowskio brolis K. Nowakowskis, nuteistas katorgai, dar kelyje į tremtį susikeitė su broliu, kuris vietoj jo ėjo katorgą Usolės druskų kasyklose, o Karolis buvo apgyvendintas Tunkoje. Apgaulei išaiškėjus (tarp tremtinių pasauliečių atsirado išdavikas, pranešęs imperijos valdžiai apie Tunkoje gyvenantį tremtinį pasaulietį), buvo nedelsiant suimtas ir išvežtas į Irkutsko kalėjimą. Tuo metu Tunkoje gyvenęs kun. Stanisławas Matraśas atsiminimuose rašo, kad name, kuriame buvo apsigyvenęs drauge su trimis kunigais, buvo padaryta krata, per kurią paimti visi laišakai ir net jo namo kaimynams priklausiusios senos rubricelės²⁰. Pasak W. Nowakowskio, K. Nowakowskis buvo apkaltintas priklausęs tremtinių sukilimą rengusiųjų grupei²¹. Karolį iš dvasininkų

¹⁸ Anupras Jasevičius, „Išžginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 2 (7), Kaunas, 1938, p. 272.

¹⁹ *Ibid.*, t. 2, nr. 3 (8), Kaunas, 1938, p. 432–433.

²⁰ Stanisław Matraś, *Podróż do Syberii po moskiewskich etapach w 1863 i 1864 roku*, opracował i wstępem opatrzył E. Niebelski, Lublin: Wydawnictwo Werset, 2008², p. 240.

²¹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 23.

bendruomenės pašalinus, vietoj jo buvo apgyvendintas brolis Wacławas, čia cituojamų atsiminimų autorius. Peršasi prielaida, kad pastarasis pasauliečio patekimas į dvasininkų bendruomenę yra ne tik vienas iš vėliau išaiškėjusių faktų, bet apskritai vienintelis atvejis.

Kodėl taip stropiai sergėta, kad tarp į Tunką perkeliamų dvasininkų nebūtų pasauliečių tremtinių, galima tik spėlioti. Juo labiau, kad oficialiai Tunkoje apgyvendintų dvasininkų bendruomenėje nebuvo nė vieno kunigo – visi jie prieš išstremiant buvo pašalinti iš dvasininkų, t. y. neturėjo teisės eiti jokių kunigo pareigų. Titulą „kunigas“ prieš pavardę taip pat drausta vartoti. Draudimas galiojo tiek privačiai korespondencijai, tiek oficialiems dokumentams. Laiškai, kurių adrese šalia asmens pavardės, kaip įprasta, buvo nurodoma titulo „kunigas“ santrumpa, buvo konfiskuojami, o jeigu ir pasiekdavo adresatą, tai būdavo taip subraukti ar iškarpyti, kad menkai ką galima buvo beišskaityti²². Represijos buvo taikomos ir tokių laiškų autoriams. Antai vysk. Motiejus Valančius buvo apkaltintas ir turėjo aiškintis Kauno gubernatoriui, kodėl išstremtąjį Ariogalos kleboną Jasevičių tituluoja kunigu²³. Taigi Rusijos imperijos diskurso kontekste Tunkoje buvo apgyvendinti buvę katalikų dvasininkai.

Išleidus įsakymą katalikus dvasininkus apgyvendinti vienoje vietoje, pirmuosius keletą metų į paskirtąją tremties vietą buvo tik atvykstama. Pirmieji katalikų dvasininkai Tunkoje pasirodė 1866 m. žiemą ir pavasarį²⁴. Niebelskio pateiktais duomenimis, iki 8-ojo dešimtmečio pradžios iš Tunkos buvo leista išvykti tik 3 dvasininkams. Pastangos pasinaudoti 1868 m. gegužės 25 d. amnestija rezultatų nedavė. Tunkos tremtiniai nebuvo masiškai paleidžiami ir po 1871 m. gegužės 13 d. amnestijos. Praktiškai tik 1874 m. gegužės 13 d. amnestiją Tunkos katalikų dvasininkų bendruomenė buvo pradėta sklaidyti,

²² Książd Mikołaj Kuluszyński, „Tunka – osada polskich księży“, in: Antoni Kuczyński, *Syberia. 400 lata polskiej diaspory. Zestania, martyrologia i sukces cywilizacyjny Polaków*, Kraków: Kubajak, 2007, p. 316.

²³ Vaclovas Biržiška, „Anupras Jasevičius“, in: *Aleksandrynas*, t. 3, Vilnius: Lietuvos kultūros fondas, 1990 [2-as fotografuotas leidimas; 1-as – Čikaga, 1965], p. 201.

²⁴ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 42; Książd Mikołaj Kuluszyński, *op. cit.*, p. 308.

leidžiant savo lėšomis persikelti į europinę imperijos dalį. Po 1875 m. Tunkoje liko gyventi tik tai keletas kunigų²⁵. Tad 1875 m. ir laikytini Tunkoje apgyvendintų dvasininkų bendruomenės istorijos, prasidėjusios 1866 m., pabaiga. Šiai atokiame Rytų Sibiro kaime Rusijos imperijos valdžios iniciatyva sutelktai dvasininkų tremtinių bendruomenei priklausė 156 dalyvavimu 1863 m. sukilime apkaltinti Romos katalikų dvasininkai²⁶ iš 2 – Mogiliavo ir Varšuvos – arkivyskupijų ir 12 vyskupijų – Kujavijos-Kališo, Liublino, Lucko-Žytomyro, Minsko, Palenkės, Plocko, Podolės, Sandomiero, Seinų, Tarnovo, Vilniaus, Žemaičių. Pagal W. Nowakowskio pateiktą informaciją, Žemaičių vyskupijos dvasininkų grupė buvo skaitlingiausia.

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKŲ GRUPĖS STATISTINIS PJŪVIS

Iki šiol istoriografijoje Tunkoje apgyvendintų Žemaičių vyskupijos dvasininkų skaičius įvairuoja. Nesutampa ir amžininkų, Tunkos bendruomenės narių, pateikti skaičiai. Pagal W. Nowakowskio pateiktus duomenis, Tunkos bendruomenei priklausė 21 kunigas iš Žemaičių vyskupijos: 18 diecezinių ir 3 vienuoliai²⁷. Jasevičius atsiminimuose išvardija Tunkoje gyvenus 19 dvasininkų (ir kunigų, ir vienuolių) iš Žemaičių vyskupijos, į šį sąrašą neįtraukdamas savęs. Pridėjus patį atsiminimų autorių, turėtume 20 Žemaičių vyskupijos dvasininkų (diecezinių kunigų ir vienuolių) grupę²⁸. 17 pavardžių šiuose sąrašuose yra identiškos, t. y. ir W. Nowakowskis, ir Jasevičius įvardija tuos pačius asmenis. Jasevičiaus sąrašė nėra buvusio Šiluvos parapijos altaristos, bernardinų vienuolio Simono Janikavičiaus. Pastarasis buvo tarp pirmųjų į Tunką atvykusių kunigų ir vienas pirmųjų atsisveikinusių su šiuo pasauliu bendruomenės

²⁵ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 103–111.

²⁶ Tarp jų buvo buvęs unitas dekanas Mikalojus Morozas iš Minsko gubernijos ir bazilijonų diakonas Teodozijus Diminskis iš Supraslio vienuolyno.

²⁷ E. z S. [Wacław Nowakowski], „Spis duchowieństwa polskiego znajdującego się w Tunce“, in: *idem, Wspomnienie*, p. 43–58.

²⁸ Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Iszginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 104 (Tunkos Romos katalikų dvasininkų bendruomenėje gyvenusių Žemaičių kunigų sąrašas).

narių. W. Nowakowski rašo Janikavičių mirus 1866 m. birželio 4 d.²⁹. Tiksliai jo atvykimo į Tunką data nėra žinoma, bet tai veikiausiai buvo 1866 m. pradžia. Jasevičius, į Tunką atvykęs 1868 m., Janikavičiaus jau negalėjo sutikti. Pastaroji aplinkybė, ko gero, ir yra pagrindinė priežastis, kodėl vardindamas Tunkoje gyvenusius savo žemiečius, Jasevičius šią pavardę praleido. Neatmestina, žinoma, ir korektūros klaidos galimybė. Kaip korektūros rikta, matyt, reikėtų vertinti Jasevičiaus praleistą Pilypą Mokžeckį, Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolį. W. Nowakowskio sudarytame sąrašė Mokžeckis įrašytas kaip dominikonų vienuolis iš Lietuvos³⁰, nenurodant, kokiai vyskupijai priklausė. W. Nowakowskio pateiktas sąrašas iš pirmo žvilgsnio išsamesnis, tačiau jį sudarant taip pat neišvengta apsirikimų – praleista Betygalos parapijos klebono Anupro Šrederio pavardė, kuri Jasevičiaus sąrašė yra³¹. Pasak Jasevičiaus, Tunkoje buvo apgyvendintas ir Jonas Jacevičius. Šis Anykščių parapijos vikaras taip pat buvo apkaltintas ryšiais su sukilėliais, kalintas Ukmergėje, vėliau perkeltas į Kauno kalėjimą, teistas ir ištremtas³². 1864 m. lapkričio mėnesį Jacevičius iš Birsko Orenburgo gubernijoje kreipėsi į Kauno gubernatorių dėl imperijos valdininkų nepagrįstai sekvestruoto savo turto, aiškindamas, kad buvęs supainiotas su buvusiu Užpalių parapijos klebonu, į katorgą ištremtu Jonu Pacevičiumi³³. Nėra žinoma, kad Jacevičius būtų buvęs apgyvendintas Rytų Sibire, tad labai abejotina, kad bus buvęs tarp į Tunką perkeltųjų.

Atsiminimus rašė ir Tunkoje apgyvendintų kunigų sąrašą pa-

²⁹ E. z S. [Wacław Nowakowski], „Spis duchowieństwa polskiego“, p. 48.

³⁰ *Ibid.*, p. 53.

³¹ Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Išginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 104.

³² Politinių kalinių sąrašas, LNM, b. 15744; Romos katalikų dvasininkų, baustų už antivalstybinę veiklą, 1883 m. sąrašas, Rusijos valstybės istorijos archyvas (toliau – RVIA), f. 821, ap. 150, b. 613, l. 241; Laikinojo karo lauko auditoriato prie Vilniaus karinės apygardos 1863 m. lapkričio 22 d. posėdžio protokolas, LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 591, l. 121; Paweł Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915*, d. 2: *Dawna Litwa i Białoruś*, t. 2, Sandomierz: Nakładem autora, 1937, p. 311–315.

³³ Buvusio Anykščių vikaro J. Jacevičiaus 1864 m. lapkričio 6 d. prašymas Kauno gubernatoriui, KAA, f. I-50, ap. 3, b. 459, l. 4–5.

skelbė dar vienas buvęs Tunkos bendruomenės narys, Liublino vyskupijos kun. Matrašas³⁴. Kaip ir W. Nowakowski, jis paskelbė pilną bendruomenės narių sąrašą, tačiau pavardes surašė abėcėles tvarka, neskirstydamas pagal vyskupijas. Prie vienos kitos pavardės pateikė glaustus duomenis, kartais nurodydamas ir iš kokios vyskupijos vienas ar kitas bendruomenės narys kilęs. Naują Matrašo atsiminimų leidimą parengęs Niebelskis pastarąjį sąrašą papildė duomenimis apie kiekvieną dvasininką, pateikdamas glaustas tremtinių bendruomenės narių biogramas³⁵. Pasak Niebelskio, atsiminimus Matrašas pradėjo rašyti savo gyvenimo pabaigoje, jų fragmentai pirmąkart publikuoti Poznanėje leistame periodiniame leidinyje *Warta* 1888–1889 m.³⁶, taigi W. Nowakowskio atsiminimai, o sykiu ir kaip jų priedas paskelbtas bendruomenės narių sąrašas, jau buvo prieinami. Tačiau aki-vaizdu, kad Matrašas jais nesinaudojo. Kitaip vargu ar būtų priskyres prie Žemaičių vyskupijos dvasininkijos kun. Kasparą Vaitkevičių ir kun. Kazimierą Giedraitį, vikarus iš Mogiliavo arkivyskupijos, ir Karolį Volnistą iš Vilniaus vyskupijos³⁷. Neatmestina, kad būtent dėl Matrašo įtakos Niebelskio parengtame Tunkos tremtinių biogramų žodyne ir Giedraitis, ir Vaitkevičius nepagrįstai priskirti Žemaičių vyskupijai³⁸. Pranas Čepėnas, minėto enciklopedinio straipsnelio apie Tunką autorius, taip pat veikiausiai sekdamas Matrašu, prie Tunkoje gyvenusių Žemaičių vyskupijos kunigų priskiria ir Vaitkevičių, ir Volnistą³⁹. Neaišku kuo remiantis prie Tunkoje gyvenusių kunigų Čepėnas priskiria ir Raguvos vikarą Dominyką Pežą. Istoriofrafijoje šis Sierakausko būryje buvęs kunigas priskiriamas prie dingusiųjų. Matrašas nurodo

³⁴ Stanisław Matraś, „Nazwiska i imiona księży i kleryków zesłanych w 1863 i 1864 roku do Syberii i którzy mieszkali we wsi Tuncce“, in: *idem, Podróż do Syberii*, p. 321–378.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Eugeniusz Niebelski, „Ksiądz Stanisław Matraś i jego pamiętniki“, in: S. Matraś, *Podróż do Syberii*, p. 36.

³⁷ Stanisław Matraś, „Nazwiska i imiona księży i kleryków“, p. 365.

³⁸ Eugeniusz Niebelski, „Słownik duchownych osiedlonych w Tuncce“, in: *idem, Tunka*, p. 350.

³⁹ P. Č. [Pranas Čepėnas], *op. cit.*

jį buvus sušaudytą Ukmergėje, kitur galima rasti, kad Peža emigravo, tačiau nė viena iš šių versijų nėra argumentuota šaltinių duomenimis. Apie tai, kad Peža pakliuvo į Tunką, amžininkai neužsimena. Atmetus per apsirikimą Žemaičių vyskupijai priskirtus kunigus iš kitų vyskupijų, išeitų, kad Tunkoje iš viso buvo 22 dvasininkai iš Žemaičių vyskupijos (žr. priedą), o tai sudaro 14,1 % nuo bendro 1866–1875 m. apgyvendintųjų dvasininkų skaičiaus.

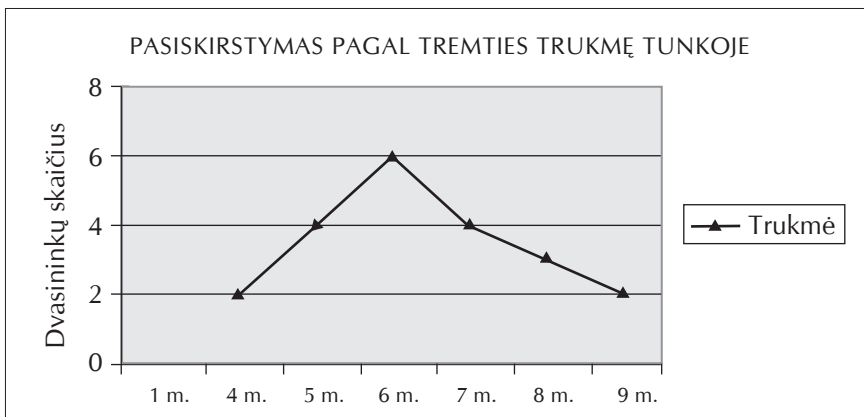
Į Tunką dvasininkai buvo perkelti iš skirtingų tremties vietų, tad ir atvyko ne vienu metu. Tarp pirmųjų Tunkoje įsikūrusiųjų buvo ir penketas kunigų tremtinių iš Žemaičių vyskupijos. 1866 m. Tunkoje apsigyveno buvęs Šiluvos parapijos altarista Janikavičius, Nemakščių parapijos vikaras Pranciškus Močiulskis, Kurtuvėnų parapijos vikaras Vincentas Nugarevičius, Pušaloto parapijos vikaras Antanas Opulskas, buvęs Dotnuvos bernardinų vienuolis Jurgis Reichenbachas. Vienas iš jų, buvęs Šiluvos parapijos altarista Janikavičius, į Tunką persikėlė įpusėjęs septintą dešimtį ir tais pačiais 1866 m. mirė. Po 4 m., 1870 m. pradžioje, mirė ir į penktą dešimtį įžengęs Nugarevičius, 1872 m. – šeštą dešimtį bebaigiantis Opulskas. Visi jie į Anapilį iškeliauo natūralia mirtimi, t. y. dėl senatvės ar ligos. Ne tik dvasininkus iš Žemaitijos, bet visą Tunkos dvasininkų bendruomenę sukrėtė Juozapo Paulausko, buvusio Nemakščių klebono, žūtis. Paulauskas, įtarus jį turint pinigų, per 1872 m. Sekmines buvo žiauriai nužudytas vietos valstiečių⁴⁰. Taigi Tunkoje mirė 4 Žemaičių vyskupijos dvasininkai. Visi jie buvo palaidoti kairiajame Irkuto upės krante stūksančioje kalvoje naujai įsteigtose kapinėse, kurių teritoriją patys kunigai pasirūpino aptverti⁴¹. Laidotuvių apeigų vietos valdžia nedraudė, tad buvo laidojama dienos metu. Buvę Tunkos bendruomenės nariai savo atsiminimuose atkreipia dėmesį, kad vietos gyventojai laidotuvėse nedalyvaudavo, bet smalsiai stebėdavo procesiją pasaulietišškai apsilikusių tremtinių kunigų, lydinčių savo konfra-

⁴⁰ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 22; Anupras Jasevičius, „Išgimimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 104; Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 333.

⁴¹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 21; Ksiądz Mikołaj Kula-szyński, *op. cit.*, p. 315; Anupras Jasevičius, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 108.

trą į paskutinę kelionę⁴². Dvasininkų iš Žemaičių vyskupijos vienu metu Tunkoje daugiausia gyveno 1869 m. pabaigoje – 1870 m. pradžioje: 21 (žr. priedą). Iš 22 Tunkoje apgyvendintų Žemaičių vyskupijos narių leidimo palikti šią vietovę sulaukė 18.

Žemaičių vyskupijos dvasininkų tremties Tunkoje trukmės skalė – nuo 1–9 m. Ilgiausiai – 9 m. – Tunkos dvasininkų bendruomenėje gyveno 2 vyskupijos kunigai: bernardinų vienuolis iš Dotnuvos Reichenbachas ir buvęs Betygalos parapijos klebonas Šrederis, trumpiausiai – Janikavičius, kuris, kaip minėta, mirė pirmaisiais, 1866 m., perkėlimo į Tunką metais, taigi gyveno šioje bendruomenėje veikiausiai tik kelis mėnesius ar dar trumpiau. 4 m. prabuvo minėti Tunkoje mirę Nugarevičius ir Paulauskas. Daugiausia – 6 – vyskupijos kunigai Tunkoje praleido po 6 m. (žr. priedą). Dauguma vyskupijos kunigų iš Tunkos išvyko 1874 m. paskelbus amnestiją. Turimi duomenys leidžia teigti, kad gyvenimo Tunkos bendruomenėje trukmė nebuvo niekaip susijusi su jiems pareikštais kaltinimais dėl dalyvavimo sukilime. 12 iš 22 Tunkoje apgyvendintųjų, t. y. 54,5 %, vyskupijos dvasininkų tremtimi į Sibirą nubausti apkaltinus juos tuo, kad bažnyčioje perskaitė sukilimo Manifestą⁴³ (žr. priedą).

⁴² Anupras Jasevičius, „Išgynimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 108; E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 24–25.

⁴³ Plačiau apie sukilimo Manifesto skelbimą bažnyčiose žr. Aldona Prašmantaitė, „Lietuvos katalikų dvasininkija ir 1863 m. sukilimo Manifestas“, in: *Dvasininkija ir 1863 m. sukilimas buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemėse*: Straipsnių rinkinys, sudarė Aldona Prašmantaitė, Vilnius: LII leidykla, 2009, p. 103–130.

AMŽIUS IR VYSKUPIJOJE EITOS TARNYSTĖS PAREIGOS

XIX a. visuomenė ne itin rūpinosi gyvenimo datų tikslumu, t. y. valdininkų tarnybos lapuose, oficialiuose asmenų sąrašuose buvo įprasta rašyti ne gimimo datą, bet amžių. Konkreti gimimo ar mirties data dažniausiai buvo įrašoma tiktai į metrikų knygas. To meto vyskupijų liturginių kalendorių prieduose pateikiamuose dvasininkų sąrašuose tiksli gimimo data nėra nurodoma. Pasitaiko, kad keleri metai iš eilės nurodomas tas pats kunigo amžius. Pateikiant tais metais mirusių kunigų sąrašus, mirties data paprastai yra rašoma konkreti (mėnesio ir dienos tikslumu), tačiau čia irgi pasitaiko išimčių. Neatmestini ir korektūros riktai, kai vietoj vieno skaičiaus išspausdintas kitas. Tad vienintelis patikimas šaltinis XIX a. dvasininkų gyvenimo datoms nustatyti yra metrikų knygos. Tačiau anaipol ne visos metrikų knygos yra išlikusios, o ir saugomos ne tik valstybiniuose, bet atskirų bažnyčių archyvuose, tad iki šiol istoriografijoje funkcionuoja dvasininkų amžius metų tikslumu, bet ne konkrečios gyvenimo datos. Žemaičių vyskupijos dvasininkų atveju išimtį sudaro asmenys, daugiau ar mažiau pasireiškę literatūrinėje veikloje – literatūrologo Vytauto Vanago sudarytame lietuvių rašytojų sąvade⁴⁴ yra ir viena kita XIX a. kūrusio dvasininko biograma. Tyrinėtojas įvade rašo, kad vienas iš svarbiausių šio sąvado tikslų – „rašytojų gimimo ir mirties duomenų (datų, vietų) ‘kanonizavimas’ juos sutikrinant su metrikais ir jiems prilygstančiais dokumentais“⁴⁵. Niebelskis cituojamoje studijoje apie Tunkos dvasininkų bendruomenę, kaip minėta, pateikė ir čia gyvenusių dvasininkų biogramas. Aptardamas principus, kuriais vadovavosi jas sudarydamas, tyrinėtojas teigia ypač didelį dėmesį skyręs „preciziškam mirties vietos ir datos nustatymui“, vieninteliais patikimais šaltiniais laikydamas bažnytines metrikų knygas ir schematizmuose įrašytus duomenis⁴⁶. Taigi, tiek Vanagas, tiek Niebelskis remiasi iš esmės tos pačios proveniencijos šaltiniais. Nei vienas, nei kitas tyrėjas ties biograma

⁴⁴ Vytautas Vanagas, *Lietuvių rašytojų sąvadas*, 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 7–8.

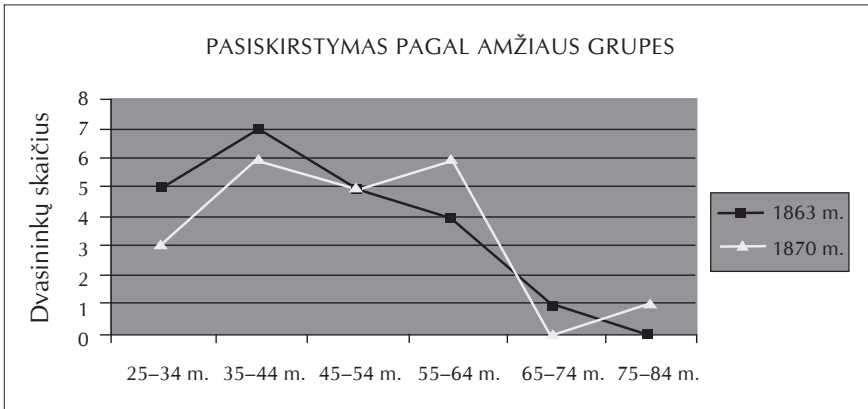
⁴⁶ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 297.

nenurodo, kokiais konkrečiais dokumentais remiantis ta data nustatyta (Niebelskis kai kuriais atvejais pateikia archyvinę dokumento signatūrą), tad belieka daryti prielaidą, kad jeigu data nurodyta mėnesio ir dienos tikslumu, remtasi metrikų duomenimis. Gimimo datos Niebelskio parengtose biogramose dažniausiai nurodomos metų tikslumu, tad, matyt, jas derėtų vertinti kaip apytiksles. Antai, pasak Niebelskio, Anupras Jasevičius gimė 1808 m.⁴⁷, tuo tarpu Vanago sudarytame rašytojų sąvade pateikta tiksli data – 1805 m. kovo 19 (7) d. – perša prielaidą, kad tyrėjas rėmėsi įrašu metrikų knygoje⁴⁸. Šio straipsnio priede nurodant Žemaičių dvasininkų gyvenimo datas remtasi Niebelskio sudarytose biogramose pateiktais duomenimis, kai tyrėjas yra nurodęs konkrečią datą. Kitais atvejais prioritetas teiktas vyskupijos liturginiame kalendoriuje esantiems duomenims ir Vanago sudarytame sąvade nurodytoms gyvenimo datoms.

Dvasininkų tremtinių iš Žemaičių vyskupijos pasiskirstymas išskirtose amžiaus grupėse, išskyrus 65–74 m. amžiaus grupę, į kurią 1863 m. duomenimis patenka tik vienas dvasininkas, žemiau minimas Tytuvėnų bernardinus (amžiumi vyriausias jis lieka ir 1870 m.), ganėtinai tolygus. Į Tunką patekusiųjų Žemaičių vyskupijos dvasininkų amžius 1863 m. įvairavo nuo 25 (Breslaujos vikaras Juozapas Rajunecas) iki 69 (Tytuvėnų klebonas, bernardinų vienuolis Andriejus Petravičius) m. Pagal išskirtas amžiaus grupes (žr. schemą) 1863 m., t. y. tais metais, kai buvo apkaltinti dėl dalyvavimo sukilime, tarp tremtinių nubaustų ir vėliau į Tunką patekusių vyskupijos dvasininkų dominavo 35–44 m. amžiaus grupei priskirtini – jų buvo 7, arba 31,8 % nuo bendro 22-jų išstremtųjų skaičiaus. Iš 1870 m. pradžioje Tunkoje gyvenusio 21-o vyskupijos dvasininko, 6 priskirtini šiai amžiaus grupei, kas sudaro 28,6 %. Tiek pat tais metais buvo ir 55–64 m. amžiaus grupėje. Lyginant 1863 m. ir 1870 m. duomenis pagal amžiaus grupes, antrajai, t. y. 35–44 m., amžiaus grupei priskirtųjų buvo daugiausia tiek suėmimo pradžioje, tiek Tunkos laikotarpiu. Amžiaus skalė Tunkos laikotarpiu pailgėjo vienu amžiaus tarpsniu, vyriausiajam tremtiniui, 1863 m. buvusiam 65–74 m. grupėje, „persikėlus“ į 75–84 m. amžiaus grupę.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 314.

⁴⁸ Vytautas Vanagas, *op. cit.*, p. 76.

Už politinių tremtinių priežiūrą Rytų Sibire atsakingas pulkininkas 1870 m. pabaigoje raportu Rytų Sibiro valdybos vyriausiajai tarybai pranešė, kad iki tų metų gruodžio 1 d. Tunkoje buvo apgyvendinti 142 dvasininkai, iš kurių 23 buvo asmenys iki 35 m., 49 priklausė 35–45 m. amžiaus grupei, 40 dvasininkų – 45–55 m. amžiaus grupei, 19 asmenų – 55–65 m. amžiaus grupei, 11 asmenų – 65–80 m. ir daugiau⁴⁹. Procentais tai atitinkamai būtų 24,6 %, 34,5 %, 28,2 % ir 13,4 %. Taigi pagal amžiaus skalę ir pasiskirstymą amžiaus grupėse Žemaičių vyskupijos dvasininkai perdėm iš bendruomenės neišsiskyrė.

Pagal vyskupijoje turėtas pareigybės iš 22 Tunkoje apgyvendintųjų Žemaičių vyskupijos dvasininkų 8 buvo buvę parapijų klebonai ar administratoriai (vienas iš jų, Ferdinandas Stulginskis, ėjo ir dekanų pareigas), 1 altarista, 2 filialistai, 2 parapijose tarnavę vienuoliai, 8 vikarai. Taigi į tremtį Tunkoje pakliuvę dvasininkai „atstovavo“ praktiškai visoms parapijose galimoms turėti tarnystės pareigoms. Pakankamai aukštas procentas klebonų pareigas ėjusių (36,4 %) yra svarus argumentas kvestionuoti istoriografijoje populiarią tezę apie vien tik „žemojo klero“ masinį įsitraukimą į sukilimą⁵⁰.

⁴⁹ Politinių kalinių priežiūros Rytų Sibire Laikinojo skyriaus viršininko 1870 m. gruodžio 9 d. raportas, Rusijos federacijos valstybinis archyvas, f. 109, I eks., 1870, t. 176, l. 4–5, cit. iš Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 218.

⁵⁰ P vz. žr.: Stefan Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2009 [1-as leid. 1983 m.], p. 313.

KASDIENIO GYVENIMO REALIJOS

Kaip minėta, nė vienas iš Tunkoje apgyvendintųjų dvasininkų oficialiai kunigo tarnystės pareigų negalėjo eiti. Pašalinimas iš dvasininkų retą kurį privertė atsisakyti brevijoriaus maldų. Iki atvykstant į Tunką daugelis slapta teikdavo ir dvasinius patarnavimus. Tačiau ne vienas jų itin skaudžiai išgyveno atimtą teisę aukoti Mišias. Jasevičius rašo, kad susižinoję apie popiežiaus duotą leidimą tremtyje atsidūrusiems katalikų dvasininkams „użwest altoriu rej kale ant kożnos wietos“⁵¹, ėmė rūpintis liturginėmis knygomis ir reikmenimis. Pasisiuvo arnotus, albas, vietoj kielikų pritaikė stiklines⁵². Apeigoms reikalingą mišiola pasidaugino perrašydami ir „drukavodami“. Pasak Jasevičiaus, „drukawot tajp iszmoku, iog sunku buwa pazint, idant butu niedrukavotas“. Pasirūpino žvakėmis ir Mišių aukai reikalingu vynu. Kadangi į vieną vietą rinktis ir aukoti Mišias buvo perdėm neatsargu, altoriai atsirado kone kiekvienoje troboje, kur buvo apsigyvenęs kunigas. Jasevičius atsiminimuose rašo:

Pu daug troszkawima, storonies i procios użwesta paliku nobażenstwa; kur kieliese giwenu turieiu sawa altoriu: pasislepie usidarinieia, naktims, pri patamsiu galeiu atłajkit miszias S.; kurie giwenu pu wienam, tie pri artutiniu wajkszcziou, nusitajkie arba iszkłausit, arba atłajkit. Pu atbuwima dajktus wisus kawoiu, nej iokia szleda nielikdami.⁵³

Pasitaikydavo atvejų, kai kunigai vietos gyventojų būdavo įskundžiami ir susilaukdavo bausmės, tačiau, pasak Jasevičiaus, „wis taj nieja macziu, nors gini, nors kam i użgriebe, wienok dydesniej dabodamies sawa nie aplejdu“⁵⁴. W. Nowakowskio manymu, valdžia nebuvo pajėgi apeigų uždrausti⁵⁵. Peršasi prielaida, kad arčiau tiesos šiuo atveju yra

⁵¹ Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugriżimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 106.

⁵² E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 25; Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugriżimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 106.

⁵³ Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugriżimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 106.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 107.

⁵⁵ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 25.

atsiminimus apie gyvenimą tremtyje palikęs Jonas Narkevičius, buvęs Vilniaus vyskupijos Kobryno parapijos klebonas, rašęs, kad vietos valdininkai pro pirštus žiūrėjo arba veikiau apsimesdavo nieko nežinantys nei apie kunigų įsirengtus altorius, nei apie vykstančias pamaldas⁵⁶. Ir iš tikro, vietos valdžia apsiribodavo liturginių reikmenų konfiskavimu, kitokių nuobaudų nesiėmė. Tad 9 m. Tunkoje kas dieną buvo aukojamos kelerios dešimtys Mišių. W. Nowakowski tuometį Tunkos kaimą vaizdžiai prilygina bazilikai su daugybe koplyčių, kuriose slapta, tyliai ir ramiai, tarsi pirmaisiais krikščionybės amžiais, vyko liturginės apeigos⁵⁷. Buvo švenčiamos ir šventės, iškilmingai minėtos sukaktys. Bendruomenės narių atsiminimai leidžia manyti, kad švęsta taip pat tyliai ir ramiai, bet drauge ir labai oriai. Pasak Jasevičiaus:

Szwęties atbuwieium paprastaj i tarp tu pirma wieta łajki Kuczios i Wielikos. Kuczies kajp kada susirinkie pułkie atłajkim, o ant Wieliku kożnas turieiu szwentinta pagal iszgalima, wieni pujkiaiu, kiti prastaj.⁵⁸

W. Nowakowski mini agapes bendruomenės narių jubiliejaus proga, iškilmes Liublino unijos 300 m. sukakties proga ir prasidėjus Vatikano I Susirinkimui⁵⁹. Akivaizdu, kad gyvendami atokiai nuo civilizacijos Tunkos dvasininkai tremtiniai sekė pasaulio įvykius ir dvasiniame lygmenyje (malda ir Mišių auka) aktyviai juose dalyvaudavo.

Viešos pamaldos Tunkos dvasininkų bendruomenėje galėdavo vykti tiktai atvažiavus savo parapijiečius Irkutsko gubernijoje lankančiam Irkutsko klebonui, marijonų vienuoliui Kristupui Švirmickui⁶⁰. Tuomet dvasininkai tremtiniai dalyvaudavo jose kaip katalikų tikėjimą išpažįstantys pasauliečiai. Išvažiavus Irkutsko klebonui, būdavo vėl grįžtama

⁵⁶ [Jan Narkiewicz], *Pamiętnik księdza wygnańca*, Lwów: Nakładem X. O. Hołyńskiego, 1876, p. 166–167.

⁵⁷ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 25.

⁵⁸ Anupras Jasevičius, „Iszginimas ir sugrįžimas“, *Mūsų senovė*, t. 3, nr. 1 (10), Kaunas, 1940, p. 108.

⁵⁹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 26.

⁶⁰ Apie kun. Švirmicko tarnystę Rytų Sibire žr.: Kun. Jan Kosmowski, MIC, „Kunigas Kristupas Švirmickas – Sibiro tremtinių sielovadininkas“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 32, Vilnius, 2009, p. 63–78.

prie savo namuose slapta aukojamų Mišių. Tai anaip tol nereiškia, kad kiekvienas kunigas kalbėjo brevijorių ir aukodavo Mišias. Nėra pagrindo kvestionuoti teiginį, kad dvasininkų bendruomenė nebuvo ideali: su kunigo pašaukimu niekaip nesuderinamos elgsenos ar amoralinių gyvenimų taip pat būta⁶¹. Tačiau tremties sąlygomis linkusių likti ištikimais kunigo tarnystei buvo dauguma. Tad religinio gyvenimo ritmas Tunkos dvasininkų tremtinių bendruomenėje buvo išlaikomas. Pažymėtina, kad dvasininkai iš Žemaičių vyskupijos buvo tarp tų, kurie savo pašaukime ištvėrė, neretai tapdami sektinu autoritetu likimo bičiuliams.

Atsiminimuose užsiminama Tunkos dvasininkų bendruomenę gyvenus pagal du kalendorius – senąjį Julijaus, kurio laikėsi Mogiliavo arkivyskupijai priklausiusių vyskupijų dvasininkai, ir naująjį Grigaliaus, pagal kurį laiką skaičiavo Varšuvos arkivyskupui pavaldžių vyskupijų dvasininkai⁶². Skirtingų kalendorių vartojimas liturgijoje reiškė ir skirtingą liturginių iškilmių laiką. W. Nowakowskis tai vertina kaip itin skausmingą skirtumą, kai kiekviena pusė, nenorėdama nusileisti, įrodinėjo savo tiesą, kas buvo nemenka kliūtis bendruomenės vienybei⁶³. Kol kas nėra išsamesnių tyrimų ne tik Tunkos tremtinių, bet ir kitų (visų pirma institucinių, pvz., Romos katalikų dvasinė akademija Sankt Peterburge) bendruomenių, kuriose, pasak amžininkų, neretai kildavo nesusipratimų, retkarčiais peraugdavusių į nesutarimus, tarp iš Lenkijos Karalystės ir iš Rusijos imperijos vakarinių gubernijų atvykusių dvasininkų dėl skirtingų kalendorių. W. Nowakowskis su apgailėstavi- mu konstatavo, kad tikrai „garbusis kunigas Jasevičius liko vienybėje su ‘karūniečiais’“⁶⁴. Tad peršasi prielaida, kad Tunkoje ir vieni, ir kiti iki galo laikėsi sau įprasto laiko skaičiavimo. Publikuotuose Jasevičiaus atsiminimų fragmentuose tarp bendruomenės narių pasitaikydavę nesusipratimai dėl laiko skaičiavimo skirtumų nesureikšminami. Žemaičių dvasininkų dalyvavimas visos Tunkos dvasininkų bendruomenės gy-

⁶¹ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 77–82.

⁶² Rusijos imperijoje, kaip žinoma, prie laiko skaičiavimo pagal Grigaliaus kalendorių pereita tikrai 1918 metais. XIX a. skirtumas tarp abiejų kalendorių – 12 d.

⁶³ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 34.

⁶⁴ *Ibid.*

venime taip pat yra pakankamai svarus argumentas, liudijantis, kad kalendorių skirtumai nebuvo konfratrus supriešinęs veiksnys.

ŽEMAIČIŲ DVASININKŲ ĮSIPAREIGOJIMAI BENDRUOMENEI

Bendruomenės seniūno pareigybė atsirado valdžios nurodymu. Seniūnas turėjo atstovauti bendruomenei prieš imperijos valdžią, spręsti vidaus tvarkos ir tarpusavio sugyvenimo klausimus. Seniūnus rinko patys tremtiniai, tad tai buvo asmenys, turintys autoritetą bendruomenėje. Nėra žinoma, ar buvo nustatyta kadencijos trukmė, tačiau akivaizdu, kad rotacija vyko. Bendruomenės seniūnų pavardes pateikęs W. Nowakowski atkreipia dėmesį, kad kai kurie šias pareigas ėjo po du kartus. Iš Žemaičių vyskupijos dvasininkų du kartus (su pertrauka) seniūnu buvo Opulskas, buvęs Pušaloto parapijos klebonas. Tremties bausme nubaustas apkaltinus sukilėlių būrio sutikimu ir jų vėliavos pašventinimu Opulskas, kaip minėta, buvo tarp pirmųjų dvasininkų, apsigyvenusių Tunkoje 1866 m., ir vienas iš tų, kurie liko čia visam laikui, – mirė 1872 m. Pagal vysk. Valančių, kuris savo sudarytame dėl 1863 m. sukilimo baustų kunigų sąrašė ties Opulsko pavarde nurodė jį buvus ištremtą į Tunką⁶⁵, išeitų, kad tai buvo pirmoji jo tremties vieta. Be Opulsko, seniūno pareigas vieną kadenciją ėjo Stulginskis, buvęs Anykščių klebonas ir Utenos dekanas. Varnių seminarijos ir Romos katalikų dvasinės akademijos auklėtinis, vėliau seminarijos profesorius, nuo 1850 m. ėjo Anykščių klebono pareigas. Vysk. Valančiui pradėjus vyskupijoje blaivybės sąjūdį, tapo vienu aktyviausių jo rėmėjų. Prasidėjus sukilimui apkaltintas perskaitęs bažnyčioje Manifestą, akinęs valstiečius dėtis prie sukilėlių ir 1863 m. balandžio mėnesį suimtas. Kalintas ir karo lauko teismo nuteistas katorga 8 m., pašalinant iš dvasininkų ir konfiskuojant turtą išdo naudai, Stulginskis pateko į Usolės druskų kasyklą, iš kur 1868 m. buvo perkeltas į Tunką⁶⁶. Tremtyje kurį laiką Anykščių klebonas jam siūsdavo po 100 sidabro rublių metams, tad buvo vie-

⁶⁵ Motiejus Valančius, *op. cit.*, p. 586–587.

⁶⁶ Anna Brus, „Stulgiński Ferdynand Józef Tomasz (1819–1892)“, *Polski słownik biograficzny*, t. XLV(1)–XLV(2), Warszawa-Kraków, 2007–2008, p. 159–161.

nas iš nedaugelio, kurie galėjo sušelpsti stokojančius likimo brolius. Iš amžininkų atsiminimuose užfiksuotų epizodų peršasi prielaida, kad noriai pagelbėdavo, tačiau, matyt, nemėgo skolos laiku negražinančiųjų. Kun. Matrašas, kuriam Irkutske paskolino 11 sidabro rublių ir prieš išvažiuodamas į Usolę norėjo juos atgauti, buvo giliai įskaudintas „žemaičio nežmoniškumo“, kai iš jo, negalėjusio tuo metu atsiskaityti ir kunigo vardu prisiekusio skolą gražinti vėliau, sutiko paimti kišeninį sidabro laikrodį⁶⁷. Negalėjo to pamiršti ar, juo labiau, atleisti. Ir kai Stulginskis buvo perkeltas į Tunką, išgirdęs kitų itin palankius atsiliepimus apie prieš kelerius metus jį nuskriaudusį konfratrą, vėl prisiminė kišeninio laikrodžio istoriją ir ją pasakodamas visai kaip stengėsi sumenkinti buvusio Anykščių klebono autoritetą⁶⁸. Ir šiuo savo itin „kriščiionišku“ poelgiu netgi didžiavosi. Faktas, kad Stulginskis buvo išrinktas bendruomenės seniūnu, perša prielaidą, kad Matrašo pastangos nuėjo niekais.

Poreikis išgyventi taip pat buvo bendruomenę stiprinęs veiksnys. Tunkoje apgyvendintiems kunigams imperijos valdžia mokėjo po 6 sidabro rublius per metus, Jasevičiaus žodžiais, „penimų“, už kuriuos reikėjo nusišamdyti gyvenamą plotą ir prasimaitinti. Šie pinigai mokėti nereguliariai, be to, jeigu pinigų atsiųsdavo namiškiai ar Tėvynėje likę konfratrai, ta suma būdavo išskaičiuojama⁶⁹. Tad taupumo sumetimais būstą nuomodavosi keliese. Vietos valdžia į tai nesikišo. Trūksta duomenų, kuriais remiantis būtų galima teigti, kad renkantis kaimynus vyskupijų ribos ar kalendorių skirtumai galėjo būti vienais iš pagrindinių kriterijų. Tačiau atvejų, kai drauge apsigyvendavo iki tremties vienas kitą gerai pažinoję, būta. Jasevičius, į Tunką atvykęs 1868 m., rašo čia jau radęs anksčiau pribuvusius ir drauge įsikūrusius Šrederį, buvusį Betygalos parapijos kleboną, ir buvusį Nemaškčių parapijos vikarą Močiulskį. Su jais kartu gyveno ir vienas lenkas kunigas. Kadangi jų nuomotas namas buvo erdvus, su keturiomis atskiromis „stacijomis“, tad noriai jį priėmė⁷⁰.

⁶⁷ Stanisław Matraś, *Podróż do Syberii*, p. 150.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 241–242.

⁶⁹ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 11.

⁷⁰ Anupras Jasevičius, „Išzginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, t. 2, nr. 4 (9), Kaunas, 1939, p. 601.

Pasak Jasevičiaus, atokiau nuo kaimo, ant Tunkos upės kranto stovėjusi troba „buwa tikra kleboniia, o iog wisi žemajtiej dajktie giwenum wadinu tuos namus ant Žemajtiu“⁷¹. Šių „žemaičių namų“ gyventojai vertėsi ūkiškai: turėjo galvijų, sodino daržus: „Sudinum bulbiu, kopustu, buroku, kruczku, sieium morku, užwiedie turieium darželi, pu langajs ant žolinu. Łajkim isz pradzios karwie, pasku dwi [...]“⁷². Dažnai, neišgalėdami pasisamdyti pagalbininkų, patys gaminosi maistą, skalbėsi ir nudirbdavo ūkio darbus. Tačiau anaipol ne kiekvienam Tunkoje apgyvendintajam dvasininkui užteko jėgų tokius darbus dirbti, ne kiekvienas ir gebėjo, tad buvo sutarta įsteigti bendrovę, kuri supirktų produktus tuomet, kada jie yra pigiausi, ir pardavinėtų bendruomenės nariams ta pačia kaina ištisis metus. Kiekvienas bendrovės narys mokėdavo po 3 kapeikas nuo kiekvieno iš išdo gaunamo rublio, kurie turėjo savų pinigų, galėjo dėti į bendrą kasą kaip laikiną paskolą. W. Nowakowski atkreipia dėmesį, kad bendrovės reikalai buvo tvarkomi labai profesionaliai⁷³. Nėra žinoma, kiek Žemaičių vyskupijos kunigų buvo šios bendrovės nariais, tačiau mažai tikėtina, kad jos veikloje nedalyvavo. Juolab, kad žemaičiai, kaip galima spręsti iš Tunkoje apgyvendintųjų dvasininkų atsiminimų, praktinių gebėjimų nestokojo. Antai buvęs Vyžuonų parapijos vikaras Leopoldas Dilevičius ir Ferdinandas Stulginskis buvo žinomi kaip gero tabako augintojai. Visa Tunka grožėjosi Stulginskio auginamomis gėlėmis. Pasak W. Nowakowskio, jo gyvenama troba buvo panaši į oranžeriją⁷⁴. Buvęs Breslaujos vikaras Rajunecas įsteigė vaško žvakių dirbtuves, buvęs Batakių klebonas Paulauskas savo nuomojamame būste buvo įrengęs parduotuvėlę, kur buvo galima įsigyti muilo, cukraus, tabako ar vaško žvakių. Taigi Žemaičių vyskupijos dvasininkai prisidėjo prie bendruomenės kasdienio būvio užtikrinimo.

Dvasininkų bendruomenės laisvalaikis taip pat neapsieidavo be kunigų iš Žemaičių vyskupijos. Panevėžio parapijos vikaro Konstantino Pesliako nuomojamoje troboje veikė savotiškas klubas, kur skaitytos

⁷¹ *Ibid.*, p. 602.

⁷² *Ibid.*

⁷³ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 13–14.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 29.

paskaitos, rengti muzikos ir poezijos vakarai, pagaliau lošta kortomis ir šachmatais. Čia buvo ir bendruomenės dvasininkų turėtų knygų karto-
teka (1000 vienetų). Tunkos dvasininkų bendruomenės istorijos tyrėjas
Niebelskis atkreipė dėmesį, kad šių rinkinių dėka daugelis kunigų turėjo
galimybę plėsti savo žinias, ne vienas jų mokėsi kalbų, vienas kitas gili-
nosi į pasirinktą mokslo sritį⁷⁵. Ar dvasininkų laisvalaikio susibūrimuose
skaitė savo lietuviškai rašomas eiles Jasevičius, jo amžininkai, tų vakarų
dalyviai, neužsimena⁷⁶. Bendruomenės nuodėmklausiu buvo minėtasis
Nemakščių klebonas Paulauskas ir čia cituojamų atsiminimų autorius
Jasevičius. Ypatingu pamaldumu pasižymėjo Mokžeckis, dominikonų
vienuolis iš Žemaičių Kalvarijos⁷⁷. Peršasi prielaida, kad žemaičiai buvo
vieni iš religinio ir kultūrinio Tunkos dvasininkų bendruomenės gyve-
nimo lyderių.

APIBENDRINIMAS

Tunkos dvasininkų, 1863 m. sukilimo tremtinių, bendruomenės
įkūrimas vertintinas kaip Rusijos imperijos valdžios vykdytos politi-
kos Romos katalikų Bažnyčios atžvilgiu išdava. Į Tunką dvasininkai,
1863 m. sukilimo tremtiniai, siekiant juos izoliuoti, pradėti perkeldinėti
iš kitų tremties Rytų Sibire vietų. Tokio sprendimo motyvai, kaip, beje,
ir sumanymo iniciatoriai, nėra iki galo aiškūs. Neatmestina, kad įstei-
gus izoliuotą dvasininkų bendruomenę, kur nė vienas bendruomenės
narys oficialiai neturėjo teisės eiti kunigo pareigų, tikėtasi natūralaus jos
sunykimu. Faktas, kad Tunkos dvasininkų bendruomenė yra unikalus
dalyvavimu sukilime ištremtųjų dvasininkų tremties istorijos fenome-
nas, perša prielaidą, kad tai galėjo būti savotiškas eksperimentas – nei į
Vakarų Sibirą, nei į europinę imperijos dalį ištremtieji dvasininkai ne-

⁷⁵ Eugeniusz Niebelski, *Tunka*, p. 83.

⁷⁶ Gediminas Ilgūnas monografijoje apie Joną Čerskį rašo, kad 1873 m. pavasarį
vykdamas į ekspediciją Čerskis buvo ilgiau apsistojęs Tunkos kaime, kur netikėtai su-
sitiko kun. Jasevičių. Pastarasis pasisakęs rašęs eiles lietuviškai Žemaičio slapyvardžiu
ir keletą jų paskaitė. Žr.: Gediminas Ilgūnas, *Nuo Neries iki Kolymos. Jonas Čerskis.
Vilnius–Sibiras*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 96.

⁷⁷ E. z S. [Wacław Nowakowski], *Wspomnienie*, p. 30.

buvo tokiu būdu izoliuojami. Akivaizdu, kad apgyvendinimas Tunkoje buvo ganėtinai specifinė bausmės forma.

Tunkos dvasininkų, 1863 m. sukilimo tremtinių, bendruomenės istorija apima 1866–1875 m. Imperijos valdžios valia šios bendruomenės nariais tapo dalyvavimu sukilime apkaltinti ir tremtimi nubaustieji iš buvusios Abiejų Tautų Respublikos vyskupijų. Pagal skaičių Žemaičių vyskupija atstovauta skaitlingiausiai – į Tunką 1866–1869 m. perkelti 22 vyskupijos kunigai (14,1 % nuo bendro 156 narių skaičiaus). Gausiausia (21 narys) Žemaičių vyskupijos kunigų grupė buvo 1869 m. pabaigoje – 1870 m. pradžioje. Pagal vyskupijoje turėtas tarnystės pareigas, Tunkos bendruomenėje apgyvendinti Žemaičių vyskupijos dvasininkai reprezentavo visas parapijose tarnaujančių dvasininkų pareigas – nuo vikaro iki dekanı. Amžiaus požiūriu tai buvo mišri grupė – nuo 32 iki 76 m.

Pirmieji Žemaičių vyskupijos dvasininkai į Tunką perkelti 1866 m., paskutiniai išvyko 1875 m. Tunkos dvasininkų bendruomenė buvo išsklaidyta po amnestijų jos nariams leidus persikelti į europinę imperijos dalį. Iš 22 m. Tunkos bendruomenėje apgyvendintų kunigų tremtinių iš Žemaičių vyskupijos ją paliko 18, t. y. 81,8 % (4 iš 22, t. y. 18,2 %, mirė ir palaidoti Tunkoje). Visą bendruomenės egzistavimo laiką, 9 m., Tunkoje išbuvo 2 iš Žemaičių vyskupijos dvasininkų grupės (9 %), daugiausia – 6 asmenys – išvyko po 6 m. (27,3 %). Daugiau nei pusė (54,5 %) vyskupijos dvasininkų, apgyvendintų Tunkos bendruomenėje, buvo ištremti apkaltinus sukilimo Manifesto paviešiniu, t. y. perskaitymu bažnyčioje. Buvimo Tunkos bendruomenėje trukmė su kaltinimais, dėl kurių vyskupijos dvasininkai buvo ištremti, nėra susijusi. Išskirtinis dvasininkų iš Žemaičių vyskupijos grupės bruožas – išsaugota ir tremtyje puoselėjama ištikimybė kunigystės pašaukimui. Vyskupijos dvasininkai Tunkos bendruomenėje nesudarė izoliuotos grupės ir nuo pat pirmųjų metų angažavosi į bendruomenę tiek religinio, tiek kultūrinio, tiek kasdienio gyvenimo plotmėje. Tunkos dvasininkų bendruomenės gyvybingumas ir buvo pagrindinis veiksnys, garantavęs daugumos jos narių, tarp jų ir kunigų iš Žemaičių vyskupijos, išlikimą.

SANTRUMPOS

- A. J. – Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis), „Iszginimas ir sugrižimas“, *Mūsų senovė*, Kaunas, 1940, t. 3, nr. 1, p. 104 (Tunkos Romos katalikų dvasininkų bendruomenėje gyvenusių Žemaičių kunigų sąrašas).
- DS – *Directorium horarum canonicarum et missarum dioecesi Telsensi seu Samogitiensi an AD MDCCCLXIV autoritate et mandato Excellentissimi Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Mathiae Casimiri Wołonczewski, Dei et Apostoliae Sedis gratia Episcopi Samogitiensis*, Vilnae: Typis Joseph Zawadzki, 1863.
- E. N., – Eugeniusz Niebelski, „Słownik duchownych osiedlonych w Tunce“, in: idem, *Tunka. Syberyjskie losy księży zesłańców 1863*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2011, p. 295–357.
- KAA – Kauno apskrities archyvas
- LNМ – Lietuvos nacionalinis muziejus
- LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
- P. K. – Paweł Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915, d. 2: Dawna Litwa i Białoruś*, t. 1–4, Sandomierz: Nakładem autora. Odbito w Diecezjalnym Zakładzie Graf.-Druk. w Sandomierzu, 1935–1938.
- PSB – *Polski słownik biograficzny*
- S. M. – Stanisław Matraś, „Nazwiska i imiona księży i kleryków zesłanych w 1863 i 1864 roku do Syberii i którzy mieszkali we wsi Tunce“, in: idem, *Podróż do Syberii po moskiewskich etapach w 1863 i 1864 roku*, opracował i wstępem opatrzył E. Niebelski, Lublin 2008, p. 321–378.
- Vysk. M. V. – Motiejus Valančius, „Žemaičių vyskupijos kunigai, nubausiti dėl 1863 metų sukilimo“, in: idem, *Namų užrašai*, sudarė Aldona Prašmantaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 580–593.
- W. N. – E. z S. [Wacław Nowakowski], „Spis duchowieństwa polskiego znajdującego się w Tunce“, in: *Wspomnienie o duchowieństwie polskim znajdującem się na wygnaniu w Tunce*, Poznań: Nakładem autora. W Komisie Tytusa Daszkiewicza, 1875, p. 43–58.

ALDONA PRAŠMANTAITĖ. ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKAI, 1863 M.
SUKILIMO TREMTINIAI, TUNKOS DVASININKŲ TREMTINIŲ BENDRUOMENĖJE

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS DVASININKŲ,
1863 M. SUKILIMO TREMTINIŲ TUNKOJE,
PROZOPOGRAFIJA

I. ASMENVARDIS

2. Pagrindinės asmenvardžio formos šaltiniuose
3. Gyvenimo datos
4. Pareigybė 1863 m.
5. Tarnystės 1863 m. vieta (parapija, filija, dekanatas)
6. Kaltinimai
7. Bausmė
8. Tremties Tunkoje datos
9. *Varia*
10. Šaltiniai ir literatūra

I. DILEVIČIUS LEOPOLDAS

2. Dylewicz Leopolds, Dylewicz Leopold, Дылевич Леопольд
3. Gimė apie 1836 m., mirė 1900 m.
4. Vikaras
5. Vyžuonų parapija, Utenos dekanatas
6. Kaltintas ryšiais su sukilėliais (lankęsis sukilėlių būriuose, įkalbinėjęs parapijiečius dėtis prie sukilėlių)
7. Suimtas, kalintas; turtas sekvestruotas; ištremtas katorgos darbams 8 m.
8. 1869–1874 m.
9. 1862 m. pab. ar 1863 m. pr. į Vyžuonų parapijos vikarus atkeltas iš Plungės parapijos, Rietavo dekanato
10. DS; P. K., d. 2, t. 2, p. 182–185; A. J., p. 104; W. N., p. 48; S. M., p. 326; E. N., p. 307–308

I. GALKEVIČIUS ADOMAS

2. Gołkiewiczze Adoms, Gołkiewicz Adam, Голкевич Адам
3. Gimė apie 1810 m., mirė 1874 m.
4. Filialistas

5. Saudininkų filija, Lyduvėnų parapija, Šiluvos dekanatas
6. Perskaitė sukilimo Manifestą Saudininkų bažnyčioje 1863 m. kovo 24 d.
7. Suimtas, kalintas; turtas sekvestruotas; karo lauko teismo nuteistas tremtimi į Tobolsko guberniją 8 m.
8. 1868–1873 m.
9. Vysk. Valančius nurodo jį suėmimo metu buvus Liaudos filialistu
10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 600; LVIA, f. 1249, ap. 1, b. 8, l. 85; LVIA, f. 378 PS, 1864 m., b. 426, l. 1–2; KAA f. I-50, ap. 3, b. 182, l. 3–4, 9; P. K., d. 2, t. 2, p. 254–260; vysk. M. V., p. 592–593; A. J., p. 104; W. N., p. 48; S. M., p. 326; E. N., p. 308

I. GENUTAVIČIUS PRANCIŠKUS

2. Gienutowicz Franciszek, Генутович Францишек
3. Gimė apie 1826 m.
4. Vikaras
5. Varnių katedra, Varnių dekanatas
6. Kaltintas raginęs sukilti Rietavo valstiečius
7. Suimtas, kalintas; pašalintas iš dvasininkų; nubaustas 15 m. katorga į kasyklas
8. 1867–1875 m.
9. –
10. DS; KAA, f. I-50, ap. 3. B. 188, l. 1–5; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 287, l. 1–42; P. K., d. 2, t. 2, p. 232–234; vysk. M. V., p. 592–593; W. N., p. 48; S. M., p. 327; E. N., 309–310

I. JAKAVIČIUS SIMONAS

2. Jakawicze Symons, Jakowicz Szymon, Якович Симон
3. Gimė apie 1808 m., mirė po 1881 m.
4. Filialistas
5. Šaukoto filija, Pašušvio parapija, Krakių dekanatas
6. Perskaitė bažnyčioje sukilimo Manifestą 1863 m. kovo 17 d.
7. Suimtas; kalintas; karo lauko teismo nuteistas tremties bausme pašalinant iš dvasininkų; 1863 m. rugpjūčio pradžioje ištremtas į Tobolsko guberniją
8. 1869–1875 m.

9. Vysk. Valančius rašo ištremtą buvus kun. Jakavičių Aleksandrą (apsirikta, nurodant vardą)

10. DS; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 107, l. 15, l. 20–21, l. 23; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 24; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 115, l. 122; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 336; P. K., d. 2, t. 2, p. 317–320; vysk. M. V., p. 582–83; A. J., p. 104; W. N., p. 48; S. M., p. 329; E. N., p. 313

I. JANIKAVIČIUS SIMONAS

2. Janikowicz Szymon, Яникович Симон
3. Gimė apie 1802 m., mirė 1866 m.
4. Altarista, buvęs vienuolis bernardinas
5. Šiluvos parapija, Šiluvos dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs bažnyčioje sukilimo Manifestą
7. Suimtas; kalintas Raseinių kalėjime; nubaustas tremtimi
8. 1866 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 637; P. K., d. 2, t. 2, p. 327–331, t. 3, p. 544; LVIA, f. 378; PS, 1864 m., b. 426, l. 1–2; vysk. M. V., p. 582–583; W. N., p. 48; S. M., p. 329; E. N., p. 313

I. JASEVIČIUS ANUPRAS

2. Jassewicz Onufry, Яцевич Онуфрий
3. Gimė 1805 m., mirė 1884 m.
4. Klebonas
5. Ariogalos parapija, Veliuonos dekanatas
6. 1863 m. kovo 10 d. bažnyčioje perskaitė sukilimo Manifestą; kaltintas raginęs parapijiečius dėtis prie sukilėlių
7. Suimtas 1863 m. kovo mėn.; kalintas; karo lauko teismo nuteistas 8 m. tremties bausme pašalinant iš dvasininkų
8. 1868–1874 m.
9. Rašė eiles lietuvių kalba (didžioji dalis dingo), lietuviškai parašė atsiminimus apie tremties metus (fragmentai išspausdinti *Mūsų senovėje*, 1938–1940)

10. DS; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 128, l. 29–30, l. 37, l. 39–40; LNM, R-15783; P. K., d. 2, t. 2, p. 344–347; vysk. M. V., p. 584–585; W. N., p. 48; S. M., p. 329; E. N., p. 314

I. MACKEVIČIUS ADOMAS

2. Mackiewicz Adoms, Mackiewicz Adam, Мацкевич Адам
3. Gimė apie 1827 m., mirė po 1884 m.
4. Klebonas
5. Šiluvos parapija, Šiluvos dekanatas
6. Kaltintas sukilėlių įduotą Manifestą perdavęs bažnyčioje pagarsinti kun. Simonui Janikavičiui
7. Suimtas; kalintas; pašalintas iš dvasininkų; nubaustas tremtimi sunkiems darbams fabrikuose į atokias imperijos gubernijas 8 m.
8. 1868–1875 m.
9. –
10. DS; P. K., d. 2, t. 2, p. 566–570; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 334; E. N., p. 325

I. MOČIULSKIS PRANCIŠKUS

2. Moczulskis Franciszkus, Moczulski Franciszek, Мочульский Францишек
3. Gimė apie 1816 m., mirė po 1889 m.
4. Vikaras
5. Nemaščių parapija, Batakių dekanatas
6. Kaltintas iškilminga procesija sutikęs sukilėlius
7. Suimtas, kalintas; turtas sekvestruotas; nubaustas tremtimi į atokias imperijos gubernijas
8. 1866–1872 m.
9. –
10. DS; P. K., d. 2, t. 2, p. 675–681; vysk. M. V., p. 586–587; A. J., p. 104; W. N., p. 48–49; S. M., p. 336; E. N., p. 327

I. МОКЖЕЦКИС ПИЛПАС

2. Mokrzecki Filip, Мокжицкий Филипп
3. Gimė apie 1807 m., mirė 1887 m.
4. Kunigas, dominikonų vienuolis
5. Žemaičių Kalvarijos parapija, Alsėdžių dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs Žemaičių Kalvarijos bažnyčioje sukilimo Manifestą

7. Suimtas, kalintas Telšių kalėjime; nubaustas 15 m. katorgos darbams

8. 1866–1874 m.

9. Garsėjo kaip puikus pamokslininkas

10. DS; LVIA, f. 494, b. 65; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 292; vysk. M. V., p. 593; P. K., d. 2, t. 3., p. 615–617; W. N., p. 53; S. M., p. 336; E. N., 327–328

I. NUGAREVIČIUS VINCENTAS

2. Nugarewicz, Nugarewicz Wincenty, Нугаревич Викентий

3. Gimė apie 1826 m., mirė 1870 m.

4. Vikaras

5. Kurtuvėnų parapija, Vieکشnių dekanatas

6. Kaltintas perskaitęs sukilimo Manifestą Gruzdzlių ir Šakynos bažnyčiose 1863 m. balandžio 8 d.

7. Suimtas, kalintas Šiaulių kalėjime; teistas karo lauko teisme; nubaustas 6 m. tremtimi į atokias imperijos gubernijas pašalinant iš dvasininkų

8. 1866–1870 m.

9. Atkeltas iš Šakynos parapijos Jonišio dekanate, kur tarnavo vikaru, 1863 m. gegužės mėn.

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 281; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 122, l. 124–125; LVIA, f. 378 p/s 1863, b. 1487, l. 19–20; LVIA, 494, ap. 1, b. 114, l. 1–57; P. K., d. 2, t. 2, p. 738–740; vysk. M. V., p. 586–587; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 337; E. N., p. 330

I. OPULSKAS ALIAS OPULSKIS ALIAS APULSKIS ANTANAS

2. Opulskis, Opólski Antoni, Ополский Антоний

3. Gimė apie 1814 m., mirė 1872 m.

4. Klebonas (administratorius)

5. Pušaloto parapija, Šeduvos dekanatas

6. Kaltintas su procesija sutikęs sukilėlių būrį, pašventinęs sukilėlių būrio vėliavą

7. Suimtas, kalintas Ukmergės kalėjime; nubaustas tremtimi į atokias imperijos vietas pašalinant iš dvasininkų

8. 1866–1872 m.

9. Vysk. Valančius rašo Opulską buvus Lyduvėnų klebonu

10. DS; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 446; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 360 [?]; LNM, R-15744; P. K., d. 2, t. 2, p. 748–751; vysk. M. V., p. 586–587; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 337; E. N., p. 331

I. PACEVIČIUS JONAS

2. Pociewicze Jons, Pacewicz Jan, Пацевич Иван
3. Gimė apie 1823 m., mirė 1911 m.
4. Klebonas (administratorius)
5. Užpalių parapija, Utenos dekanatas
6. Kaltintas priėmęs sukilėlius, pranešinėjęs apie rusų kariuomenės judėjimą, valstiečius raginęs dėtis prie sukilimo
7. Suimtas 1863 m. gegužės mėn.; kalintas; nubaustas tremtimi 8 m. į Tomsko guberniją
8. 1868–1875 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 320; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 238; P. K., d. 2, t. 3, p. 7–11; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 337; E. N., p. 332

I. PAULAUSKAS JUOZAPAS

2. Pawławskis, Pawłowski Józef, Павловский Иосиф
3. Gimė apie 1819 m., mirė 1872 m.
4. Klebonas (administratorius)
5. Nemakščių parapija, Batakių dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs sukilimo Manifestą, iškilmingai sutikęs kun. A. Mackevičiaus sukilėlių būrį
7. Suimtas; kalintas; nubaustas 12 m. katorga kasyklose
8. 1868–1872 m.
9. –

10. DS; P. K., d. 2, t. 3, p. 23–27; vysk. M. V., p. 588–589; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 338; E. N., p. 333

I. PESLIAKAS KONSTANTINAS

2. Pieslaks Konstantyns, Pieslak *alias* Pieślak Konstanty, Песляк Константин
3. Gimė apie 1828 m., mirė 1898 m.

4. Vikaras
5. Panevėžio parapija, Panevėžio dekanatas
6. Sukilėlių būrio kapelionas; grįžo po sukilėlių pralaimėjimo ties Biržais
7. Suimtas 1863 m. gegužės pabaigoje; kalintas; nuteistas tremtimi 12 m.; turtas sekvestruotas
8. 1868–1874 m.
9. Atkeltas iš Smilgių parapijos Dambavos filijos 1862 m. pabaigoje ar 1863 m. pradžioje; vysk. Valančius rašo jį tarnavus Sedos parapijos Renavo filijoje

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 294; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 59; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 61, l. 2–30; P. K., d. 2, t. 3, p. 30–36; vysk. M. V., p. 588–589; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 338; E. N., p. 333

I. PETRAVIČIUS ANDRIEJUS

2. Pietrawicze, Piotrowicz Andrzej, Петрович Андрей
3. Gimė apie 1794 m., mirė 1875 m.
4. Klebonas, vienuolis bernardinus, Tytuvėnų vienuolyno gvardijonas
5. Tytuvėnų vienuolynas (parapija), Šiluvos dekanatas
6. Kaltintas ryšiais su sukilėliais
7. Suimtas; kalintas; nuteistas tremtimi į Sibirą
8. 1867[?]-1875 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 438, ap. 1, b. 1487, l. 168; vysk. M. V., p. 589; P. K., d. 2, t. 3, p. 572–582; A. J., p. 104; W. N., p. 52; S. M., p. 338; E. N., p. 333–334

I. RAJUNECAS JUOZAPAS

2. Rajuniec Józef, Раюнец Иосиф
3. Gimė apie 1838 m., mirė 1893 m.
4. Vikaras
5. Breslaujos parapija, Zarasų dekanatas
6. Kaltintas raginęs valstiečius dėtis prie sukilėlių; žandarai 1863 m. gegužės 9 d. konfiskavo prosukiliminį rankraštį
7. Suimtas 1863 m. gegužės pradžioje; kalintas Daugpilio tvirtovėje; nubaustas 8 m. katorgos darbams fabrikuose

8. 1868–1875 m.

9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 295, l. 392; LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 591, l. 9; P. K., d. 2, t. 3, p. 91–93; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 340; E. N., 337

I. REICHENBACHAS JURGIS

2. Reichenbachs, Rejchenbach Jerzy, Рейхенбах Георгий

3. Gimė apie 1814 m., mirė po 1895 m.

4. Kunigas, bernardinų vienuolis

5. Dotnuvos vienuolynas (parapija), Krakių dekanatas

6. Kaltintas palaikęs ryšius su sukilėliais

7. Suimtas, kalintas; nubaustas katorga

8. 1866–1875 m.

9. –

10. DS; vysk. M. V., p. 589, p. 619; P. K., d. 2, t. 3, p. 586–588; A. J., p. 104; W. N., p. 52; S. M., p. 340; E. N., p. 337–338

I. ROZGA JUOZAPAS

2. Rozga Juozas, Rozga *alias* Rózga Józef, Розга Иосиф

3. Gimė apie 1834 m., mirė 1905 m.

4. Vikaras

5. Seredžiaus parapija, Veliuonos dekanatas

6. Perskaitė sukilimo Manifestą Seredžiaus bažnyčioje 1863 m. kovo 10 d.

7. Suimtas 1863 m. kovo 15 d.; kalintas Kaune; karo lauko teismo nuteistas mirties bausme; vėliau bausmė pakeista 10 m. katorga pašalinant iš dvasininkų

8. 1868–1875 m.

9. Vysk. Valančius rašo jį buvus Liolių parapijos vikaru

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 258; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 14, l. 433–435; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 9, l. 11, l. 14, l. 25–27, l. 34–35; RVIA f. 821, ap. 3, b. 355, l. 25; P. K., d. 2, t. 3, p. 122–123; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 341; E. N., p. 339–340

I. RUDZKIS STEPONAS

2. Rudzki Steponas, Rudzki Stefan, Рудзкий Стефан

3. Gimė apie 1836 m., mirė po 1879 m.
4. Vikaras
5. Pasvalio parapija, Panevėžio dekanatas
6. Sukilėlių būrio kapelionas; kaltintas dalyvaudavęs sukilėliams baudžiant žmones mirtimi
7. Suimtas; kalintas; nubaustas 12 m. katorga kasyklose; turtas sekvestruotas
8. 1869–1874 m.
9. –

10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 404; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 117, l. 231; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 79; P. K., d. 2, t. 3, p. 128–131; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 341; E. N., p. 340–341

I. SESICKIS JUSTINAS

2. Siesickis, Siesicki Justyn, Сесицкий Юстын
3. Gimė apie 1834 m., mirė 1881 m.
4. Vikaras
5. Luokės parapija, Varnių dekanatas
6. Kaltintas 1863 m. kovo 30 [?] d. perskaitęs bažnyčioje sukilimo Manifestą; raginęs parapijiečius dėtis prie sukilimo
7. Suimtas, kalintas; nubaustas 8 m. katorgos darbams pašalinant iš dvasininkų; turtas sekvestruotas
8. 1868–1874 m.
9. Atkeltas iš Skaudvilės, kur tarnavo vikaru 1862 m. pabaigoje ar 1863 m. pradžioje

10. DS; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 27; P. K., d. 2, t. 3, p. 175–177; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 342; E. N., p. 342

I. STULGINSKIS FERDINANDAS

2. Stulginskis Ferdinands, Stulgiński Ferdynand, Стульгинский Фердинанд
3. Gimė 1819 m., mirė 1892 m.
4. Klebonas, dekanas
5. Anykščių parapija, Utenos dekanatas
6. Kaltintas perskaitęs bažnyčioje sukilimo Manifestą, ryšiais su kun. A. Mackevičiaus vadovaujamu sukilėlių būriu

7. Suimtas 1863 m. gegužės pradžioje; kalintas Ukmergėje, vėliau – Vilniuje; nubaustas tremtimi 8 m. pašalinant iš dvasininkų
8. 1868–1873 m.
9. –
10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 283–284; LVIA, f. 669, ap. 3, b. 842, l. 36–37, l. 241; LVIA, f. 1248, ap. 1, b. 591, l. 122; P. K., d. 2, t. 3, p. 239–245; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; W. N., p. 49; S. M., p. 343; E. N., p. 343; PSB, t. 45, p. 159–161

I. ŠREDERIS ANUPRAS

2. Szredersas Anupras, Szreder alias Szroeders, Schroeders Onufry, Шредер Онуфрий
3. Gimė apie 1811 m., mirė 1880 m.
4. Klebonas
5. Betygalos parapija, Veliuonos dekanatas
6. Perskaitė bažnyčioje 1863 m. kovo 10 d. sukilimo Manifestą
7. Suimtas 1863 m. kovo mėn.; kalintas; nuteistas tremties bausme 8 m. pašalinant iš dvasininkų
8. 1866–1875 m.
9. –
10. DS; LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 83, l. 275; LVIA, f. 494, ap. 1, b. 128, l. 13, l. 29–30, l. 35–37, l. 39–42; LNM, R-15783; P. K., d. 2, t. 3, p. 283–287; vysk. M. V., p. 590–591; A. J., p. 104; S. M., p. 344; E. N., p. 345–346